

Usponi i padovi Novog Vinodolskog (Proturječja glokalnog razvoja – studija slučaja)

Dušica Seferagić

Institut za društvena istraživanja u Zagrebu
dusica@idi.hr

SAŽETAK Istraživanje slučaja Novi Vinodolski, dio je šireg projekta: "Akteri društvenih promjena u prostoru." U tekstu se polazi od teorijsko-hipotetskog okvira u kome se navedeni slučaj smješta u širi globalni i užji lokalni okvir. S jedne strane Novi Vinodolski je specifičan po nizu svojih karakteristika, a sa druge uklapa se u globalne procese. Jednom riječju odgovara mu kvalifikacija "glokalnog".

U tekstu je osnovna podjela na aktere društvenih promjena u prostoru i njihov utjecaj na razvoj grada. Za objašnjenje današnje situacije važan je povijesni razvoj grada i njegove okolice. Isto tako važan je i "Novi Novi", tj. društveni kontekst u kome prevladava tranzicija a potom novi kapitalizam, te uloga novih aktera (privatnog kapitala, političke lokalne samouprave, podijeljenih stručnjaka te pojave aktera civilnog sektora). Istraživanje je kvalitativnog tipa (studija slučaja sa metodama: polu-strukturiranih intervjua i promatranjem s učestvovanjem, sa neizbježnom analizom literature, podataka, studija, planova itd. Rezultati istraživanja potvrđuju pretpostavke da se radi o gradu čija je budućnost neizvjesna a nalazi se na raskrsnici: razvoja, stagnacije ili opadanja. Ta budućnost ovisi o vanjskim i unutarnjim faktorima/akterima. Veća se važnost daje lokalnim akterima i njihovim akcijama, barem na lokalnoj razini.

Ključne riječi: akteri društvenih promjena u prostoru, glokalno, tranzicija, novi kapitalizam, kapital, urbanizam, studija slučaja, tip razvoja, turizam

Primljeno: lipanj 2010.

Prihvaćeno: rujan 2010.

“Novljani su neki čudni ljudi, nose glavu visoko, ponosito, gotovo biš mislio kanda preziru cijeli svijet. I u karakteru Nouljana ima prema tom držanju nešto ponosita, odmjerena, reska i otresita!”

August Šenoa

1. Uvodno

Novi Vinodolski, mali grad u Primorsko-goranskoj županiji Hrvatske, uzet je za studiju slučaja iz dva osnovna razloga. S jedne strane on je specifičan po nizu svojih osobina i tipu razvoja, a sa druge oslikava sve procese u hrvatskom društvu i šire. Lokalno i globalno u njemu se isprepliću, za sociološku analizu, na vrlo znakovit način. Čas se čini mjestom premreženim svijetom, čas kao učmala provincijalna sredina. Usponi i padovi Novog Vinodolskog događali su se kroz njegovu dugu povijest a događaju se i danas. Kuda ide gradić, ovisit će o promjenama u svijetu, u hrvatskom društvu, ali i o lokalnoj situaciji; o akcijama lokalnih aktera. Teorijsko-hipotetski okvir ovog teksta oslanja se na nacrt istraživanja: “Akteri društvenih promjena u prostoru” koji je sačinio istraživački tim.

Osnovne postavke tog teksta, a u funkciji ovog članka, su:

- da se radi o sociologiji kao integralnoj znanosti o društvu koje iz strukturiranog prelazi u atomizirano; iz moderne u postmodernu situaciju. Sociologija postmodernizma nije ipso facto postmoderna sociologija (Bauman, 1988.). “Narav postmodernih fenomena ne mijenja bit ni oblik njihova znanstveno-sociološkog izučavanja.” (Kalanj, 2000.:208),
- da su odnos globalnog i lokalnog u sprezi a ne u opreci. Nema mjesta na globusu koje nije određeno globalno, kao što nema niti jednog mjesta koje nije određeno lokalno. U slučaju našeg istraživanja, ne radi se o “isključenju” prostora iz svjetskih procesa kada ih globalizacija zaobilazi. Naprotiv, radi se o “uključivosti”, koja donosi niz problema: od ovisnosti, prilagodbi, borbi za neovisnost, dakle restrukturiranju. Ta pozicija nije dualna: ili-ili, niti je suprotstavljena. Nije niti kondicionalna: ako-onda. Ona je naprosto GLOKALNA. Ovdje se, u prvom redu, radi o društvenom prostoru kao objektu istraživanja (ni posljedici, ni preslici društva) već elementu koji ima samostalnu i samosvojnu ulogu:
- prostor je smješten u postsocijalističko društvo, na sumraku tranzicije i pojavi novog kapitalizma in nascendi. Sve su te promjene zasada nedovoljno strukturirane i kaotične ali se smještaju u neki opći okvir koji i same stvaraju. Prostor je dakle “društveni prostor” (društveno stvoren, društveno uvjetovan, društveno reguliran). Ljepote prirode ne tretiraju se, kao samosvojne (npr. “sunce i more”) već kao podloga društvenom djelovanju ili da se iskoriste ili zapostave,
- u društvima (post) tranzicijskog perioda pa tako i Hrvatske, raspad socijalističkog ustroja sa glavnom ulogom države i njezinog društvenog/prostornog planiranja proizveo je zbnunjujuće i nedefinirane efekte. Ta zbrka u kretanju i

promjenama otežava zadaću sociologiji ali i samom društvu da se samo defini-
ra i organizira. U postsocijalističkom društvu bitno se mijenjaju akteri i njihove
uloge. Ako krenemo od Bassandove podjele (2001.) na: stručne, ekonomske,
političke i civilne aktere, uočiti ćemo da se oni restrukturiraju, povezuju ili raz-
dvajaju te da se javljaju i novi akteri.

Politički akteri

U zemljama bivšeg socijalizma (Jugoslaviji) planovi društvenog razvoja “prevo-
dili” su se u planove prostornog razvoja različitih razina, opsega i vremena; od
strateških do najnižih. Najvažniju ulogu imala je država i partijska nomenklatura
koje su donosile glavne odluke o razvoju društva. Planovi, često zvani “petoljetke”
uglavnom su podbacivali ali se od njih nije odustajalo, kritizirala se praksa a ne
planovi. Prostorne planove donosili su urbanistički instituti, zavodi i sl., često in-
terdisciplinarnog karaktera. Nakon raspada socijalizma mijenja se struktura moći i
način donošenja odluka. Država relativno gubi na svojoj moći a javljaju se jedinice
lokalne samouprave. Mjesne zajednice zamjenjuju se potpuno nemoćnim mjesnim
odborima. U centrima u kojima su “lokalni moćnici” u sprezi sa vladajućom stran-
kom, njihova je veza čvrsta i hijerarhijska.

Ekonomski akteri

Politički i ekonomski akteri u socijalizmu mijenjali su prostor kroz deagrarizaciju,
urbanizaciju, izgradnju velikih tvorničkih kompleksa, džinovskih stambenih nase-
lja sa prevagom društvenih stanova. Bio je to nastavak modernizacije na socijali-
stički način (Hodžić, 2005.).

Deregulacija uloge države, uspon tržišne ekonomije, privatizacija i kapital omogu-
ćili su porast različitih pojedinačnih i institucionalnih aktera iz tuzemstva i ino-
zemstva. Pojavljuju se brojni poduzetnici sa velikim i malim investicijama mahom
u privatne svrhe. Nova je i “institucija” privatno-javnog partnerstva. Prostor postaje
izuzetno zanimljiv i lukrativni resurs.

Postoji bitna razlika između starog i novog kapitalizma. U starom kapitalizmu bo-
gati kapitalisti često su ulagali u javna dobra i poklanjali gradu i građanima :zgra-
de, parkove, šetališta, kupališta, hotele... O tome govori npr. knjiga Iskre Iveljić:
“Očevi i sinovi” (2007.) na primjeru ekonomskih elita 19. st. u Zagrebu. O tome
govore i razne knjige o Novom Vinodolskom (Kabalin, 1985.; Deković, 1997.; Blaže-
vić, 1998.). Novi “investitori” mahom su orijentirani na vlastiti interes, uzurpirajući
javni prostor (prikazujući to javnim interesom). Takvo ponašanje može se nazvati
kradom (Pušić, Petovar, Vujošević, Vujović, 2006.).

Poanta je u tome da stigma nije na kapitalistima/investitorima kao socijalnoj grupi
već na tipu interesa i ponašanja tih aktera. Novi Vinodolski izvrstan je primjer te
differentiae specificae.

Stručnjaci

U okviru užeg interesa su stručnjaci koji se bave prostorom (prostorni planeri, urbanisti, arhitekti, inženjeri, građevinari te svi oni kojima je dio struke vezan uz prostor (sociolozi, ekonomisti, antropolozi, demografi, socijalni geografi i političari u institucijama koje donose odluke o prostoru).

Ono što se dogodilo u novom kapitalizmu jest rasap urbanizma kao konzistentne djelatnosti pa time i raskol urbanista na one uslužne sistemu i u sprezi s privatnim kapitalom i one koji brane integritet i suverenitet struke. Post moderna atomizacija u društvu, privatizacija i dominantna uloga “investitora”, srušile su “velike priče” o urbanizmu, kao djelatnosti koja regulira, predviđa i planira prostor (Mlinar, 2005., 2008.). Mlinar u tekstu: “Od slučajnosti do zakonitosti” kaže: “Poslije svega toga glavno se pitanje, pak, postavlja u kontekstu tzv. post modernog društva u kome se susrećemo sa “završetkom velikih priča”, “krajem povijesti”, s razglabanjima kako više nema nikakve regularnosti, ni ikakvih razvojnih procesa, ikakve predvidivosti, nego da je riječ samo o još neodređenoj preobrazbi (open ended transformation) u svim smjerovima... I znači li to, sukladno svemu i kraj rasprave o planiranju? (Mlinar, 2005.:670). Mlinar kao “klasični” sociolog ne pristaje na takvu ocjenu i polemizira sa brojnim autorima. U skladu sa opredjeljenjem za sociologiju postmodernizma (a ne postmodernu sociologiju) rekli bismo da je kraj velikih priča uistinu na djelu u prostornom planiranju. No kako u zemljama razvijenog kapitalizma prostorno planiranje i urbanizam ipak djeluju kao obrana cjeline i javnog dobra, moglo bi se reći da su oni mogući, dakako, u ovom trenutku u nas, barem kao kontrolne, regulativne i restriktivne discipline. Za bolju budućnost treba pričekati vrijeme društvenog uljudenja i raditi na konsolidaciji i dignitetu struke. Ili kako bi u svojoj knjizi “Zamudni vzorci razvoja”, Mojca Pešec rekla – još samo sto godina! Upamo se u akceleraciju promjena!

Civilni akteri

Civilni akteri sve su brojniji i moćniji u odnosu na neka prošla vremena. Međutim, kako su oni u gradu kojim se u ovom tekstu bavimo, još sasvim u povojima o njima neće moći biti više riječi. Pojavljuju se kao pojedinci (ne nužno iz samog mjesta), kao dobrohotne ali slabe grupe, kao građani koji još nisu izborili važnu ulogu u donošenju odluka, ali su vrlo aktivni u prijedlozima za donošenje planova a posebno u kulturi. Uz njih pojavljuje se nova grupa aktera koje bismo mogli nazvati akterima neformalne moći, ili “sivom eminencijom”. To su osobe koje na razne načine: političke, ekonomske, znanstvene, kulturne, stručne, porijeklom naslijeđene ili njihovom kombinacijom utječu na odluke i događaje u širem i užem okruženju. Njihova moć nije zanemariva, nekada je, dapače, dominantna. Ovu grupu dodajemo Bassandovoj klasifikaciji aktera, jer se od prethodno navedenih, razlikuje po svojoj “nevidljivoj ulozi”, a vidljivim rezultatima. Njih je najteže ali i najzanimljivije sociološki istražiti!

2. Osnovne hipoteze i metodologija

Osnovne hipoteze od kojih polazimo u istraživanju ovog pojedinačnog slučaja su sljedeće:

1. mali grad Novi Vinodolski, po svim je karakteristikama, dio globalnih i lokalnih promjena u društvu i prostoru,
2. njegova povijest utječe na njegov razvoj ali gubi na značaju kada se pojavljuju nove društvene forme i akteri
3. novi kapitalizam obilježen privatizacijom određuje bitne promjene u razvoju mjesta,
4. prostorno planiranje (urbanizam) gubi na značaju toliko koliko preteže privatni kapital i novi društveni ustroj koji ga podržava,
5. kapital(izam) po sebi nije nužna prepreka očuvanju cjeline mjesta i javnog interesa, već je to tip kapitala ("investitora") koji prvenstveno brinu za vlastiti, privatni interes,
6. razvoj grada Novog Vinodolskog nije lako odrediti, jer se on neprestano mijenja i unutar sebe sukobljava, zahvaljujući volatilnom društvenom ustroju i ne uvijek kompatibilnim djelatnostima različitih aktera,
7. od poljoprivrednog i na kopno orijentiranog mjesta, Novi Vinodolski okrenuo se turizmu tj. moru. Turizam star oko 150 godina nije isti od svojih početaka do danas, te je sve više tip masovnog turizma sa pratećim obilježjima.

Metodologija

U ovom istraživanju, zbog brojnih razloga, izabrana je kvalitativna metodologija. Uz analizu literature, dokumenata i podataka, rabljena je studija slučaja. U njoj su, uz navedene metode, korišteni polu strukturirani intervjui, brojni neformalni razgovori te promatranje s učešćem.

Studija slučaja, tj. kvalitativna metodologija (Touraine 2000.), korisna je za istraživanje dubinskih procesa i struktura tj. njihove fleksibilnosti. Uz to, autorica spominje značajnu ulogu antropoloških istraživanja koja su sposobna generalizirati i individualizirati istovremeno svoj predmet istraživanja. Sklonost autorice ovim dvjema disciplinama (sociologiji i antropologiji/etnologiji) posljedica je njezinog obrazovanja u obje i odatle sklonosti ka kvalitativnoj metodologiji.

3. Vremeplov kroz Novi Vinodolski

Vremeplov kroz Novi Vinodolski od njegovih početaka do danas, pa i pogled u budućnost, imaju svrhu da pokažu kako su se mijenjali društveni uvjeti, različiti akteri i posljedice njihova djelovanja na razvoj grada. Kakav je Novi Vinodolski

danas, osim suvremenih uvjeta, ima duboke veze sa njegovom prošlošću. Počevši od paleolitika i špilja, te brončanog doba sa gradinama od suhozida, Rimljani su potisnuli Japode i romanizirali i urbanizirali ovaj predio. Fortifikacijski castrum Lopar svjedoči o vojnoj prisutnosti Rimljana, a okolno stanovništvo vjerojatno je stanovalo u sada, odavno, srušenim nastambama. Rimljani su tom predjelu dali ime VALIS VINEARIA što svjedoči da se stanovništvo bavilo uzgojem vinove loze kao glavnog proizvoda. Hrvati dolaze u taj kraj u 7. stoljeću te se bave poljoprivredom i stočarstvom ali postaju i poznati klesari, kamenoresci, zidari, lončari. U vrijeme Rimljana Vinodol je pripadao Liburnii Tarsaticensis i prostirao se od Rijeke do Novoga. (Lasowski, 1921.; Deković, 1997.; Kabalin, 1985.). Novljani su kroz povijest bili robovi, pa slobodnjaci, pa sitni posjednici i uvijek su potpadali pod neku moćnu vlast.

I prije, za vrijeme i poslije vladavine krčkih knezova Frankopana i Zrinskih, izmjenjivali su se nad Novim Rimljani, Mlečani, Austrijanci, Mađari, Turci, Francuzi, Talijani i drugi osvajači, koji su ga, katkada, izgrađivali a češće rušili i ubijali živalj.

Ipak je za novljansku povijest, tako kažu knjige, najvažnija vladavina Frankopana i Zrinskih. Oni su stoljećima stolovali u samom gradu i gradili značajne utvrde, ceste, kule, luke, crkve i stambene objekte. Novljani se posebno ponose najvažnijim dokumentom u svojoj starijoj povijesti: VINODOLSKIM ZAKONOM, sročeniim 1288. g. na hrvatskom jeziku i pisanim glagoljicom (koja se upotrebljavala sve do 17. st., Pavlini). Tim se zakonom običajno pravo između knezova/feudalaca i svih slobodnih vinodolskih općina tj. kmetova i pučana ozakonjuje u 77 točaka. Knezovi Frankopani izabrali su Novi te u njemu sagradili kulu i naselje. U toj je kuli potpisan Vinodolski zakon, a potpisali su ga predstavnici brojnih mjesta (Novog, Ledenica, Bribira, Grižana, Drivenika, Hreljina, Bakra, Grobnika, Trsata). Tim je zakonom kodificirano staro slavensko običajno pravo (Žic, 1996.; Nazor, 1985. – Novljanski zbornik, knjiga III). Uz taj zakon sačinjeni su brojni drugi dokumenti, npr. urbari u kojima su upisani zakoni, dužnosti, službe i pravice slobodnjaka, kmetova i vlaha. Prema položaju u socijalnoj stratifikaciji plaćale su se dadžbine u naturi i novcu. Pravi plemići nisu imali nikakvih dadžbina, oni su ih ubirali.

Kako ovo nije povijesna monografija Novog Vinodolskog, spomenut ćemo samo brojne izmjene vlasti, gradnje i rušenja, te prirodne pošasti (filokseru, peronosporu, kugu, potrese, bure...) koji su mijenjali lice Novog Vinodolskog. 1848. g. oslobađa se Novi od tuđinske vlasti. Važna povijesna godina! Ime ovoga grada često se mijenjalo: Novigrad (1288. g. u Vinodolskom zakonu), Novi u Vinodolu, Novi Vinodol, Novi, Novi Vinodolski (Kabalin, 1985.). Imena upućuju na dvije činjenice: da je grad uvijek vezan uz vinodolsko područje, te da je Novi naziv u odnosu na neki stariji grad (moguće rimski), a i danas u njemu postoji predio koga zovu Stari grad. Također su se mijenjale granice obuhvata a sezale su od Rijeke do Senja. U 18. stoljeću izgrađuju se ceste: Karolinska 1726., Jozefinska 1776. i Luizijanska 1809., koje povezuju Novi sa vrlo širokom okolicom. Uz ceste, važne su i brodske linije velikih brodova koji samo "pasaju" (prolaze) ali iskrcavaju i ukrcavaju robu i ljude. Time se, još nesvjesno, stvaraju osnove za razvoj najvažnije djelatnosti – turizma!

U počecima 19. stoljeća Novljani se još uvijek bave prostom robnom razmjenom. Svoje poljoprivredne proizvode voze u okolna područja a one koje nemaju uzimaju od njih. Kirijaši voze svoje proizvode konjima i mulama. Novljanski puk bio je siromašan jedući kukuruznu kašu i ponekad ribu, pa su mnogi otišli u daleke zemlje "trbuhom za kruhom". Jedino su dobro živjeli trgovci i veleposjednici (Babić, 1995. – Novljanski zbornik, knjiga III). Uz političke mijene i socijalna je struktura bila razdijeljena. Niži slojevi bili su vrlo siromašni i zato često emigranti. Neki su se vraćali bogatiji i ulagali u svoj kraj, dok su drugi ostavljali "bijeke udovice". Viši slojevi, ovisno o povijesnom periodu, nisu u pravilu živjeli u Novom ali su u njega dolazili, ulagali u brojne objekte i smatrali se "Novljanima". Tu se dobro vidi razlika između starih i novih investitora!

U dugom povijesnom vremenu bilo je puno značajnih obitelji (koje se nabrajaju u mnogim knjigama). Među njima ističe se obitelj MAŽURANIĆA u svim područjima djelatnosti a posebno u kulturi.

4. Od kopna ka moru

Orijentacija na kopno u svim navedenim djelatnostima, poljoprivredi na prvom mjestu, promijenila se na orijentaciju ka turizmu prvenstveno vezanom uz more. Tako je prekinuta moguća veza između kopna i mora, umjesto da je uspostavljena različitim tipovima turizma. Mještani smatraju 1878. g. početkom turizma u Novom kada je izgrađeno prvo drveno kupalište (Kabalin, 1985.). Isti autor u svojoj bogatoj knjizi "Novi Vinodolski – prvo stoljeće turizma" detaljno analizira nastanak i razvoj turizma u Novom. Nakon drvenog gradi se čvrsto kupalište (zbog bure), te privatni ugostiteljski objekti za boravak i prehranu turista (Slavuj, Lišanjan, San Marino...). Općina se obraća građanima da se uključe u zajednicu vlasništva i otkupe Lišanjan, dakle okupljanje domaćeg kapitala u vidu dionica. Ta kupnja omogućila je očuvanje parka i šetališta uz more te onemogućila pre izgradnju uz samo more. Uz navedenu izgradnju grade se i infrastrukturni elementi: voda, struja, kanalizacija. Zanimljivo je spomenuti da su krajem 19. st. kada se voda mukotrпно vadila iz bunara i cisterni, građani bili protiv izgradnje vodovoda Ivanja za hotel Lišanjan gdje bi turisti prali svoje "turističke stražnjice". Kasnije, spoznavši važnu ulogu turizma za vlastiti razvoj, bolje stojeći građani i sami grade kuće i vile za iznajmljivanje turistima (Kabalin, 1985.). 1902. g. osniva se Društvo za uređenje i poljepšanje Novoga i okolice. Vrli mještani pošumili su park i poklonili ga gradu. Toliko o kapitalizmu 19.-og stoljeća! Tada je u gradu definirano Morsko kupalište i klimatičko (zimsko) lječilište pa se Novi obvezao i gostima i domaćima. 1906. g. Društvo postaje Lječilišno povjerenstvo (čime se zapravo sužava njegova uloga i odgovornost za cijelo mjesto – op.a.).

Koliko se lijeva, spomenuta obala sa(čuvala) od preizgradnje, na desnoj strani počinje betonizacija Bribirske obale a vile se opasno približavaju moru i privatiziraju obalu. S jedne strane, grad se čuva i njeguje a s druge, privatizira i devastira. Gotovo drastično kontradiktorna slika društvenih događanja! Izgradnja Jadranske turističke ceste (JTC) bio je veliki krivi potez kojim je sve do danas grad odvojen

od mora; opasna, bučna, zagađujuća cesta! Između I i II svjetskog rata turizam ima posebna obilježja, strana današnjem. Postojala su pravila ponašanja među konkurentnim iznajmljivačima, pravila o cijenama usluga te niz zanimljivih vrsta poslova: nosači prtljage, taksi služba “šajkaši” (koji su vozili turiste barkama), “bastažice” (snažne žene koje su nosile teške terete, uzbrdo u grad), općinski panduri – strah i trepet razuzdanoj mladeži, “lanterničari” (koji su palili gradska svjetla) “barkarijoli” (koji su brinuli o barkama u luci), “cimari” (koji su vezivali brodove u luci), “bade-majstori” (koji su goste učili plivanju) “kabinjerke” (koje su čuvale kabine), i sve to su radili samo za napojnicu (Kabalin, 1985.). Iz današnje perspektive, ovo “sigurno i mirno” mjesto izgleda sasvim nestvarno.

Još 1845. g. osnovana je Narodna čitaonica koja i danas svjetla obraz gradu. Postojali su i različiti zanati i trgovine mješovitom robom (“sitničarije”) gdje se moglo kupiti sve čega je onda bilo.

U Novljanskom zborniku (knjiga III, 1995.) posvećenom svečanoj proslavi 150-te obljetnice postojanja i djelovanja novljanske Narodne knjižnice, brojni vrli ljudi govore o značaju i kvaliteti iste. Narodna knjižnica i čitaonica utemeljena je 1845. g., autori kažu, u ozračju ilirskog pokreta tj. hrvatskog narodnog preporoda. Otvorena je u kući trgovca Lovre Sriće a kasnije premještena preko puta. Utemeljitelj je bio Josip Mažuranić te brojni drugi značajni Novljani. Npr. 1894. g. čitaonica je imala “dvadeset listovah što političkog, gospodarskog i beletrističkog karaktera” (Novljanski zbornik III, 1995.:22). U ovom tekstu, nužno je preskočiti njezinu dugu i plodnu prošlost, koja traje do danas. Tako B. Kalanj Butković, voditeljica današnje čitaonice ističe njezinu veliku ulogu u kulturnom životu grada, sa brojnim sadržajima. Knjižnica je novo preuređena i impresivna za mali grad. Čitaonica ima 20.000 knjiga (polovicu plaća grad a polovicu Ministarstvo kulture RH – cca. 40.000 kn godišnje.) Učlanjeno je 550 osoba (100 djece) itd. Očito je ova ustanova centar kulture Novog, ali dijelom i stoga što bolje prolazi od muzeja itd. Kompjuterizacija je, kaže sugovornica, uvelike pomogla opremanju i upotrebi knjižnice. I tako dok jedna institucija kulture cvjeta, institucija zdravstva opala je na minimum.

II. svjetski rat donio je opću stagnaciju u društvu, pa i u Novom Vinodolskom. Iza rata, političkim odlukama reorganizira se i društveni i teritorijalni ustroj. Osniva se Turističko društvo, donose se prostorne regulatorne osnove (danas urbanistički planovi). 1974. održan je Prvi turistički sabor koji je okupio članove turističkog društva i sve one koji su indirektno bavili turizmom. Izdan je i Proglas građanima za uređenje grada, za sebe i za turiste. Grade se i nadograđuju novi i stari hoteli (dok se najljepši do danas zapuštaju, npr. prekrasan stari hotel elitnog tipa San Marino, gdje se ljetovalo, zabavljalo isl., danas potpuno zapušten i opljačkan), izgrađuju nova kupališta, otvaraju restorani, grade se kamp Povile i kamp Zagori, autobusna stanica, Dom zdravlja sveobuhvatnog tipa (od rodilišta do hitne službe), policijska stanica, taksi služba...

Do II. svjetskog rata Novi je bio destinacija za elitne goste slobodnih zanimanja (koji su imali čak i svoje omeđene plaže!). U socijalizmu prevladavaju domaći tu-

risti, "radni čovjek" sa kraćim i jeftinijim odmorom u odmaralištima. Preskačući brojne događaje i poduhvate treba naglasiti da je 1962. godina bila pogubna za razvoj grada jer je Novi Vinodolski tada (zbog malog broja stanovnika!) politički ukinut kao općina te se pripojio općini Crikvenica a sveo se na mjesnu zajednicu. Centralizacijom funkcija u Crikvenici, Novi Vinodolski je izgubio brojne vitalne funkcije i sadržaje: Dom zdravlja, policijsku stanicu, taksi službu...

Novljanska ambulanta, kao i čitaonica koja se, za razliku, razvila, posebna je priča. U 19. stoljeću najvažniji i prvi liječnik bio je Bogoslav Mažuranić. Ljekarna je utemeljena 1875. g. Općinska zdravstvena stanica Novi utemeljena je 1947. g.

U međuvremenu događale su se raznolike organizacijske promjene. No ono što je bitno za zdravstvenu stanicu u Novom Vinodolskom jest da je imala: opću medicinu, klinički laboratorij, patronažu, zdravstveni odgoj, dispanzer za školsku djecu i omladinu, ATD, dispanzer za žene i trudnice, rodilište, higijensko-epidemiološku službu, zaštitu zubi sa protetikom i laboratorijem, stanicu za hitnu pomoć, Centar za kućne posjete, službu prijevoza bolesnika i liječnika. Od 1947. Novi Vinodolski bio je medicinski centar za Vinodol i okolna mjesta. 1957. kao ravnatelj došao je dr. Ivo Maričić. Uz mali personal – radilo se puno. Ukidanjem općine Novi Vinodolski i pripojenjem Crikvenici većina službi se gubi, te se područna ambulanta tretira kao i druga mala mjesta. I tako je do dan danas 2010. godine! (Maričić, 1995.). Time je mali grad sa velikim potencijalima učinio korak naprijed, tri koraka natrag. 1992. g. Novom je vraćen status općine. U tih 18 godina ni jedna od vitalnih funkcija nije vraćena i revitalizirana. Zašto?!

5. Novi Novi

Podaci iz teksta: "Primorsko-goranska županija i općine (Butković, Fičar, 2009.), a na osnovu podataka Državnog zavoda za statistiku RH i FINA-e (po popisu 2001. g.), uz vlastite podatke iz Grada, govore da PGŽ ima 305.505 stanovnika, 14 gradova, 22 općine te 536 naselja. Novi Vinodolski ima 20 naselja, sa 5.282 stanovnika, a Vinodolska općina 4 naselja sa 3.530 stanovnika. Grad Novi Vinodolski čine naselja: Bater, Me, Breze, Crno, Donji Zagon, Drinak, Gornji Zagon, Jakovpolje, Javorje, Klenovica, Krmpotske vodice, Ledenice, Luka Krmpotska, Novi Vinodolski, Podmelnik, Povile, Ruševo Krmpotsko, Smokvica Krmpotska, Sibinj Krmpotski i Zabukovac (20 naselja). Sva ta mjesta, bilo u zaleđu ili uz more, gravitiraju svojoj "metropoli" Novom Vinodolskom.

U gradu pretežu uslužna i trgovačka zanimanja (22,62%), inženjeri i tehničari (13,65%), obrtnici (13,55%) te znatno manje ostalih zanimanja. Najviše je zaposlenih u hotelima i restoranima. Od poduzetnika (malih 96,4%), srednjih (3,6%) te velikih (0,0%), najviše ih je u trgovini, poslovima s nekretninama te iznajmljivanju i poslovnim uslugama. Od obrtnika (268), izuzetno važnih za kapilarnu strukturu grada, 32,46% je u ugostiteljstvu, 23,88% u uslužnim djelatnostima, 21,64% u trgovini, te svega 3,36% u ribarstvu. Popraviti cipele, naočale ili sat je nemoguća

misija. Domaća riba u Novom uistinu je rijetka pojava. Obrazovni sastav stanovnika je: srednja sprema 54,32%, niska 33,8%, a viša i visoka 11,88%. Prirodni prirast stanovnika je u padu (na 207 umrlih – 100 živorođenih) a na 1,67 zaposlenih – 1 umirovljenik. Ovaj podatak važan je za interpretaciju stavova u našem istraživanju o potrebi da se preferira autohtono stanovništvo naspram imigranata koji “kuljaju” sa svih strana. Čini nam se da pronatalitetna politika nije dovoljna ako nema popratnih mjera: školovanja, zaposlenja, pristojnih plaća te ostalih sadržaja društvene infrastrukture za mlade ljude preko cijele godine. Naravno da se prijevoznim sredstvima može otići u užu i širu okolicu, ako je nešto potrebno a toga nema u gradu. Podaci pokazuju da to nije racionalan izbor.

Izuzetno je korisna studija “Ocjena turističke ponude Kvarnera” (Blažević, Peršić, 2007.) iz koje smo odabrali samo one podatke vezane uz Novi Vinodolski, s obzirom na fokus našeg istraživanja. Knjiga predstavlja drugu fazu istraživanja Fakulteta za turistički i hotelski menadžment u Opatiji, pod nazivom: “Turistička regionalizacija u globalnim procesima.” Pristup istraživanja temelji se na ideji održivog razvoja Kvarnera sa ciljem povećanja kvalitete turizma (konceptija *quality*). Istraživanje je provedeno 2005. i 2006. g. na cijelom području Kvarnera.

Anketnim upitnikom ispitane su grupe: turista, stanovništva i turističkog menadžmenta o temama: prostora, resursa, okoliša, stanovništva, zaposlenih, organiziranosti, informiranosti te sadržaja destinacije. Navedenim elementima (od ljestvice 1-7) turisti daju ocjenu 4,93, stanovništvo 4,32 a menadžment 4,93, dakle malo više od srednje ocjene.

Najveće ocjene postižu: čistoća mora, ljepota krajolika, radno vrijeme usluga te odnos cijena i kvalitete. Autori zastupaju tip “destinacijskog menadžmenta” sa hijerarhijskom sudionika a u svrhu održivog razvoja svih destinacija u međusobnoj suradnji. Sami turisti najčešće dolaze zbog odmora i rekreacije (68%), najčešće dolaze autom (76%), po preporuci prijatelja i rođaka (34%) a prosječno ostvaruju više od 4 noćenja (81,3%). Auto je, općenito, postao sredstvo koje mijenja tip turizma, brže se dolazi, brže se odlazi, lakše ide u druga mjesta ako osnovna destinacija ne zadovoljava u svemu. Također pogoduje vikend posjetima. To se odnosi i na mlade lokalno stanovništvo. Je li onda Novi Vinodolski destinacija ili samo tranzitna lokacija?!

Treba navesti da Novi Vinodolski ima dosta kulturnih ponuda (premda manje od susjednih mjesta): Narodnu čitaonicu i knjižnicu, Narodni muzej i galeriju Novi, Katedru čakavskog sabora, “Novljansko kolo”, KUD “Ilija Dorčić” te događanja poput brojnih likovnih izložbi u Turnacu i čitaonici, čakavske večeri, kulturne večeri u Sricinoj kući i precrikvom sv. Filipa i Jakova, “Ružicu Vinodola” (vezanu uz berbu grožđa), jedriličarska natjecanja, motorijadu a iznad svega i na prvom mjestu zimski “Mesopust” i ljetni “Karneval” za domaće posjetitelje i goste. Treba spomenuti i bučne koncerte novokomponirane glazbe, te “muziku” iz kafića.

Donedavno je postojalo i ljetno kino na otvorenom kome su se veselili i stari i mladi ali je iz neobjašnjenih razloga zatvoreno u korist parkirališta za 20-ak auta.

Ljeti je još relativno živahno. Zimi: "ni pasa ni maške!" Taj problem dobro iznosi B. Blažević (2007.) koji smatra da usprkos osnovnoj orijentaciji na turizam, a on je uglavnom ljetni, kvaliteta življenja stanovnika grada opada u vrijeme kad turizam spava. Spava i grad! O tome se govori i u tekstu: Osnove dugoročne koncepcije razvoja grada Novi Vinodolski (1997. g.) koje su prihvaćene u Gradskom poglavarstvu tj. Gradskom vijeću Novog Vinodolskog 1998. g. U tekstu se donose brojni kvalitetni prijedlozi o razvoju grada. Koliko su bili kvalitetni toliko se, danas, nakon 12 godina čine utopijskima jer nisu ostvareni ni u cjelini ni u dijelovima kako je predlagano. Moguće je da je baš to slika onoga o čemu je govoreno uvodno: sukob racionalnog planiranja i moći privatnog kapitala sa prevlašću potonjeg. Neki citati iz tog teksta potkrepljuju mišljenje autorice ovog teksta: "Bitna obilježja koja karakteriziraju takav pristup (sistemski – op.a.) jesu dinamičnost predmeta promatranja, složenost, stohastičnost suvremenih pojava i sistema koje ne mogu više objašnjavati nikakvi složeni ekonometrijski i matematički modeli i formule, jer je život uvijek bogatiji od njih. Utjecaj nemjerljivih faktora sve je veći i značajniji." (str. 7/8) "Kvaliteta, a u našem slučaju to znači da svaka aktivnost na području Novoga mora nositi značajke visoke kvalitete, počevši od ugostiteljske usluge, čistoće, higijene i reda na svakom koraku do visoke kvalitete kulturnih i zabavnih priredbi. Zbog svega toga kvaliteta u razvoju trebala bi omogućiti rat duhu provincijalizma, nekompetentnosti, mediokriteta i sklonostima za improvizaciju." (str. 28).

"Nije moguće razvijati turizam bez utjecaja na okolinu, kulturnu, socijalnu strukturu i gospodarstvo, ali je moguće korektnim planiranjem, a posebno prostornim planom grada Novog Vinodolskog, upravljati turističkim i općim razvojem, tako da se negativni utjecaji svedu na minimum i potiču pozitivni." (str. 33).

Kao glavni nositelji turističke aktivnosti grada (dakle AKTERI) navode se:

- Turistička zajednica Grada
- Restrukturirano poduzeće "Novi" d.d.
- Organi uprave i Grad
- Poslovne udruge, udruge iznajmljivača, druge udruge u funkciji turizma (kapital)
- Stanovnici

Uz niz širih i užih pojedinačnih mjera koje su se predložile, a mnoge nisu ostvarile, treba istaći: svijest o: važnosti položaja i uloge stanovnika, nedopustivosti prenatrpanim sadržajima i gostima, štetnosti gigantizacije i kvantitativnog rasta nauštrb kvaliteti življenja, sprezi mora, zaleđa i privrednih djelatnosti, koji čine podlogu turizmu kao poli (a ne mono) kulturnoj djelatnosti, potrebi razvoja cjelogodišnjeg a ne kratkoročnog sezonskog turizma, kontroliranoj ulozi domaćeg i stranog kapitala, povezanosti infrastrukture i gradnje (ako nema odgovarajuće infrastrukture – moratorij na gradnju!). Grad sam, ne može ostvariti ovako koncipirane ideje, jer je dio društvene cjeline. Pa ipak, to je najbolji tekst koji sam pročitala o i za Novi!

2006. g. objavljuje se Odluka o donošenju Prostornog plana uređenja Grada Novi Vinodolski. Njome se utvrđuje korištenje namjene i oblikovanja građevinskog i

drugog zemljišta, zaštita okoliša, zaštita osobito vrijednih dijelova prirode te zaštita građevinske baštine. Prostorni plan sadrži osnove razvitka prostora, ciljeve prostornog uređenja, namjenu prostora, granice obuhvata itd.

Plan je sročen lege artis (polazišta, ciljevi, plan, odredbe, uvjeti, mjere a odredbe za provođenje imaju 203 članka sa 294 stranice te kartografske prikaze). Nemoguće ga je ovdje analizirati ali je osnovna poruka da ga treba naprosto provoditi. Iz "Novljanskog zbornika", knjiga IV., 2000. izdajamo neke posebne teme za razvoj Novog Vinodolskog. O dugoročnom razvoju Grada B. Blažević već tada upozorava da bi najviši cilj trebao biti: "visoka kvaliteta života stanovnika i očuvanje njihovog kulturnog identiteta" (str. 207). Ove dvije poruke upućuju na globalnu ali i lokalnu razinu razvoja. Operacionalizacija tek predstoji. Vrlo slično ovoj analizi slučaja grada Kopra, govori i Z. Mlinar (2008.). U navedenom zborniku M. Žanić (str. 512-517) govori o ulozi marine u Novom Vinodolskom. Kao kapetan i jedriličar on je, naravno, zastupa. Još 1974. g. počele su priče i zavrzlake oko marine uglavnom zbog dokumentacije, dok su brojni popratni sadržaji već izgrađeni (pumpna stanica, "suha marina", pogon Luka, obnovljeno je jedriličarsko društvo "Burin", osnovan je turističko-nautički klub "Vinodol", d.o.o., izgrađena je studija utjecaja na okoliš sa pozitivnom ocjenom (!) te programske skice. Negativni učinci su, tvrdi Žanić kontrolabilni. O tome više u rezultatima istraživanja!

Dodajmo knjigu B. Blaževića (1988.): "Gospodarstvo Novog Vinodolskog u 20. stoljeću". U njoj je vrlo dobro analizirano gospodarstvo, no o tome smo već dosta rekli. Stoga ističemo samo neke posebnosti:

- loša kvaliteta ponude (kampova, apartmana), kratka sezona turizma, – prenapučenost prostora (117 ljudi na 100 metara obale), slaba i neinventivna pansionska i vanpansionska ponuda. Naglasak je na povezanosti okolnih mjesta sa Novim, kako bi svi skupa mogli planirati razvoj: Upravna struktura grada kao glavni AKTER, trebala bi nadzirati zakonodavni sustav koji liberalizacijom, pod izlikom profitabilnosti, omogućuje pritiske stranog i domaćeg privatnog kapitala koji proizvode prostorno i ekološki problematična rješenja (str. 136).
- ruralni i agro turizam (npr. proizvodnja tradicionalnih sorti vina: žumić, vrbić, belina, te žlahtina) je zapostavljena prema morskom, iako je njihova moguća ponuda velika: sirevi, rakije, vina, lovni turizam, planinarstvo, biciklizam, šetnje, izletišta, vidikovci... Oni postoje ali su nesrazmjerni svojim mogućnostima i gužvi na moru.

O Novom Vinodolskom postoji cca 80-90 knjiga, studija i sl. U ovom tekstu zadovoljit ćemo se nekim navedenim i osloniti na svoje malo istraživanje.

6. Rezultati istraživanja

Osim analize literature, dokumenata i podataka, provedena je studija slučaja sa polu-strukturiranim intervjuima, neobaveznim razgovorima te uz promatranje s

učešćem. "Natuknice za polu-strukturirani intervju" sastojale su se od sljedećih tema:

- 6.1. Ocjena stanja u gradu (komunalije, promet, more, plaže, buka, kulturni život, stanovanje...)
- 6.2. Promjene od II. svjetskog rata u bitnim (navedenim) sektorima (uz dodatne političko-teritorijalne promjene)
- 6.3. Tko su glavni akteri (formalni i neformalni) koji donose odluke o razvoju grada
- 6.4. Odnos domaćih i stranih (kućevlasnika) i turista
- 6.5. Odlike turizma (tip turista, tip ponude, opremljenost mjesta sa turizmom, interes grada za turizam)
- 6.6. Sugestije sugovornika za razvoj Novog Vinodolskog (slobodni odgovori)
- 6.7. Vlastite opaske neovisne o upitniku (a moguće vezane uz specifičnu djelatnost sugovornika)

Za polu-strukturirani intervju izabrali smo tri osnovne skupine sugovornika:

6. Zagrepčane i druge – vlasnike kuća i stanova (cca 15-ak)
7. stanovnike Novog Vinodolskog (cca 10-ak)
8. formalne i neformalne donositelje odluka (cca 15-ak)

Zbog vremena provođenja terenskog istraživanja (u travnju i svibnju), nažalost nismo mogli razgovarati sa ljetnim turistima, ali se možemo osloniti na rezultate istraživanja koje su proveli B. Blažević i M. Peršić (2007.).

Treba dodati sljedeće: bez obzira na polu strukturirani intervju sugovornici su govorili više o onome što bolje znaju, a manje o onome što im nije dovoljno poznato. U pravilu, najviše su govorili o "stanju u gradu" pod koje su svrstavali i druge ponuđene teme. "Vlastite opaske" su podbacile ali su subsumirane pod druge odgovore. Ovakvoj polu-strukturi doprinose brojni nevezani razgovori tijekom više od 15 godina (koliko autorica ljetuje u mjestu). Tekst je moguće strukturirati na više načina, npr. po temama u "Natuknicama..." ili po tipovima sugovornika. Kako su se razlike u razgovorima pokazale više individualnima nego po tipovima sugovornika, odlučili smo se za strukturu po pitanjima.

6.1. Ocjena stanja u gradu

Po ocjenama većine sugovornika stanje u gradu "muče" brojni problemi. Od pozitivnih ocjena ističu se: čistoća mora, svjež zrak, lijepo šumovito zaleđe, vrlo uspješna hortikultura te nedovoljne ali dobre kulturne ponude.

Od negativnih ocjena, kojih ima puno više, bilo da su općenite ili specifične, ističemo neke od brojnih:

- nekonzistentnost i neprovođenje brojnih planskih dokumenata i akata,
- nedostatak vitalnih funkcija npr. zdravstvenih, sigurnosnih i sl. institucija (koje su prije postojale),
- sukob javnog i privatnog interesa u korist drugog (od izgradnje novih kompleksa i kuća bez urbanističkog reda i arhitektonske kvalitete, betonizacija i privatizacija obale itd.).

Najproblematičniji je promet. Svi sugovornici ističu Jadransku turističku cestu (JTC) koja prolazi ispod grada a ponad mora kao onu koja dijeli mjesto na dva dijela. Osim buke ona je i vrlo opasna jer je promet "reguliran" sa dva, tri, i to na krivim mjestima, semafora. Izgradnjom šetnice mjesni se promet zakomplicirao te vodi kroz bezbroj malih ulica uokolo. Nova autobusna stanica na JTC zagrađena je velikom privatnom zgradom te su vidljivost, prohodnost i protočnost ugroženi (opet privatni interes jedne osobe protiv interesa cijelog grada!). Nova "šetnica" (autori Randić, Turato – neuspješni imitatori Gaudija ili Hundretwassera), valovita, loše osvijetljena, opasna, sve je prije nego šetnica. Spominje se problem skupog parkiranja (I. i D. Šimunčić, Ž. Stopić, Lj. Đaković) i to na mjestima koja su nekada imala javnu namjenu (npr. ljetno kino, igralište, prostor za koncerte itd.) O nužnoj zaobilaznici govore svi (posebno D. Milas, G. Dorčić Šilović, S. Poljanec Borić, F. Potočnjak, sami nositelji vlasti) ali se ništa nije učinilo! Jednako se toliko priča o marini Podbarana koju neki žele i brane (M. Žanić), a drugi je smatraju mogućim parkiralištem u moru (M. Paučić).

Dok se voda smatra izvrsnom premda najskupljom, iako dolazi iz obližnje Žrnovnice, kanalizacija je veliki problem. Stari grad nema riješene cijevi pa se kloaka osjeća na razne načine. Odvodnja u more nije dovoljno sređena, sa istim posljedicama. Romantična slika galebova koji "papaju" na jednom mjestu na moru samo je poklon "govnare" (lokalni naziv za kanalizacijski kolektor). Plaže, nekad romantične: drvene, pontonske, u kamenitim uvalama, danas su betonirane, homogeno uređene (ležaljke, suncobrani, jeftini kiosci) prenatrpane, a ponad svega, one male – privatizirane. 100 m od mora javno je dobro! Stanari vila ostavljaju svoje stvari na mulićima i plažicama kao da su njihove i one postaju njihove!

Buka. Osnovnu buku proizvode dva elementa: Jadranska turistička cesta kojom ljeti neprestano kulja promet te "muzičko zagađenje" iz nebrojenih kafića, slastičarni, štandova ili pak pučkih priredbi sa neizdrživim decibelima, "samo do ponoći, to se može izdržati!" kažu odgovorni za turizam. Ako je to odgovor, onda?! Nedostatak "glasne glazbe" za mlade tjera ih u okolna mjesta, pa se njihovi roditelji, bake i djede brinu kako će se vratiti.

Stanovanje je posebna tema koja zaslužuje posebno istraživanje. No ukratko. U Novom se prodaje puno starih kuća, derutnih i skupih, a osnovni je problem komplicirano i neriješeno vlasničko pitanje. U oči naročito upada kontrast između starih i zapuštenih kuća i vila i novih koje se grade u pretjeranim količinama (pa mnoge ostaju neprodane). Upitna je i njihova arhitektonska vrijednost a još više urbanistička kada se radi o klasterima. Gdje je tu bio urbanizam, barem kao korek-

tivna i regulativna disciplina? Očito se radi o interesima privatnih investitora kao nadmoćnim planiranju. *Kultura* je po ocjeni gotovo svih sugovornika nedostatna, posebno ona "više" kvalitete. Koliko se različiti turisti, vlasnici kuća i stanovnici, toliko je različit odnos prema kulturnoj ponudi. Na izložbama i koncertima uvijek se mogu vidjeti ista lica. Na "pučkim zabavama" također ista ali druga lica. Neka divna mjesta su zapostavljena i nedovoljno iskorištena dok trгови "trešte" od događaja. Sve to, naravno, ljeti!

"Kulturni program u Novom Vinodolskom, za vrijeme turističke sezone, još nije do kraja prepoznatljiv na razini kulturnog programa ali je jasno da se on vodi po određenoj kulturnoj politici i da je dinamički strukturiran tako da se pokrije cijelu sezonu. Svakako se osjeća napor lokalnih institucija da jako 'vidljive' projekte masovne zabave kao što su novljanske maškare te koncerte domaće estrade prate i komornijim i kvalitetnijim programom likovnih izložbi, večeri poezije, koncerata i predstava" (S. Poljanec Borić). Novljani su poznati po pjesništvu uglavnom posvećenom gradu (od I. Mažuranića do suvremenih pjesnika: G. Sokolića Kozarića, M. Žanića, G. Dorčić Šilović i drugih). Osim nedostatka zabave za mlade, neki stariji sugovornici s nostalgijom se sjećaju plesnjaka u S. Marinu, Kleku, Slavuju i za mlade i za osobe srednje dobi, a toga više nema (I.D. Šimunčić, Ž. Stopić, F. Potočnjak...) Moramo reći da toga, nema više ni u Zagrebu, toga više uopće nema. Kao i srednja klasa zapostavljena je i srednja generacija. Danas se može samo šetati, skupo jesti, piti kavicu u bučnim kaficima, lizati ulični sladoled ili družiti po privatnim kućama. Dakako i gledati televiziju. Veliku količinu primjedaba i želja u ovom tekstu nećemo spominjati, premda su sjajna riznica za neko veće djelo.

6.2. Promjene od II svjetskog rata u bitnim sektorima

Na ovo pitanje u razgovorima ima mnogo manje odgovora. Vlasnici kuća i stanova koji nisu Novljani znaju manje, tj. onoliko koliko su dugo u Novom. Zanimljivo je primijetiti kako malo znaju o povijesti Novog uopće, ali zato dobro primjećuju novije promjene "površinskog" tipa. Ne svi, naravno. "O ovome ne znam puno ali pretpostavljam da je Novi Vinodolski kao i većina mjesta na hrvatskoj obali od II svjetskog rata naovamo prošao kroz ciklus: a) kaotične industrijalizacije i urbanizacije do 1963. g., b) rekreativne sindikalizacije do 1971. g., c) suspregnute privatno-vlasničke i društveno vlasničke tercijarizacije do 1983. g., d) lokalne proizvodne monopolizacije (SOUR-izacije) u tercijarnom sektoru do 1990. g., e) devastiranja i administrativne fragmentacije u tercijarnom sektoru do 1997. g., f) nove vlasničke konsolidacije od 1997. nadalje... ipak držim da je administrativno odvajanje Novog od Crikvenice otvorilo razvojne mogućnosti za Novi Vinodolski, jer je to grad koji ima dovoljno jak fiskalni kapacitet pa puni svoj proračun i da upravlja njime jednako kao i Crikvenica". (S. Poljanec Borić). Po gradonačelniku (O. Butković) novac stiže i od države a i od raznih stranih investitora. Tu, dakle, treba uvesti i strani kapital a time i faktor globalizacije koji definitivno utječe na lokalne prilike, bilo u pozitivnom (razvojnom) ili negativnom (eksploatatorskom) smjeru.

6.3. Glavni akteri (formalni i neformalni) koji donose odluke o razvoju grada

Na ovo, nama najvažnije pitanje, nije bilo puno odgovora. Gradonačelnik (O. Butković – HDZ) navodi da su formalni nositelji ovlasti: država-županija-Grad, Poglavarstvo, odnosno gradsko vijeće koje ima 13 vjećnika koji donose najvažnije odluke o gradu. Tu su gradonačelnik (O. Butković), dogradonačelnik te predstavnici raznih resora. Njima treba dodati, uz političke strukture i “vlasnike važnih lokalnih poduzeća odnosno vlasnike velikog broja nekretnina... lokalni život funkcionira kao međusobno toleriranje više jakih interesnih grupa, koje uz političku afilijaciju povezuje i vlasnička akumulacija”. (S. Poljanec Borić). Ili: “Bez obzira tko (koja stranka) bio na vlasti, stvarnu moć još uvijek imaju bivši članovi partije koji su se pretvorili u ‘demokrate’ i vrlo zdušno sudjelovali u pretvorbi i privatizaciji (upropastili DIP Vinodol i Hotele Novi, na primjer) uz pomoć svojih političkih pokrovitelja iz Zagreba i Rijeke, te se gadno obogatili. Novih bogataša uglavnom nema, a ako koji i iskoči, on je, u usporedbi sa spomenutima, sitna riba” (G. Ježić). Formalna, piramidalna struktura vlasti jest takva kakva jest i tako funkcionira. No nju nadopunjuju i neformalni akteri onako kako ih je navela S. Poljanec Borić. Uz njih postoje brojni akteri ne samo u ekonomiji i politici već i u kulturi te drugim djelatnostima koji imaju utjecaj na razvoj grada. To može biti jedan čovjek bez formalne moći, koji je ugledan građanin a da svojim jednim činom učini štetu cijelom gradu (npr. vlasnik privatne zgrade na ulazu u autobusni kolodvor kojom priječi osnovnu funkciju autobusnog kolodvora kao javnog servisa). Ima toga još.

U razgovorima, poimence su navedeni brojni neformalni akteri u svim područjima djelovanja u gradu. Da bismo zaštitili sugovornike i zato jer se to ne može znanstveno dokazati, nećemo navoditi njihova imena (ali su pohranjena kod autorice teksta). Jasno neki djeluju za vlastitu a neki za opću dobrobit grada. M. Žanić spominje GTZ firmu za poticaj djelatnosti, ali se malo poduzetništvo komplicira zbog dominacije države. Iz razgovora s njim mogli bismo predložiti trokut: država – privatno vlasništvo – kvazi zaštita vlasnika. S druge strane, B. Blažević ističe da uz mali interes vlasti i ljudi i nema napretka. “Pravna država ne funkcionira.” Nikakvo, pa ni sociološko istraživanje, ne može prodrijeti “ispod zemlje” i razotkriti pravu istinu. No važno je prepoznati aktere i njihov međusobni odnos, od suradnje do konflikta. Ta razina dovoljna je za sociološku analizu.

6.4. Odnos domaćih i stranih (kućevlasnika) i turista

S obzirom da se u Novom Vinodolskom prodaje i gradi sve više kuća i stanova, mijenja se i socijalni sastav grada. Za razliku od turista koji ljetuju kratko i troše manje ili više, vlasnici nekretnina koji nisu Novljani, cijele godine plaćaju sve dadžbine premda su u njemu uglavnom ljeti, uređuju svoje kuće, pokazuju interes za sudjelovanjem u lokalnom životu grada, daju primjedbe na planove. Prema iskazima nekih mještana i “purgera”, odnosi se kvalificiraju od dobrih, preko loših, do nikakvih. Kao dobre odnose spominju oni nenovljani koji imaju neke korijene

u Novom pa se druže sa mještanima. To su, mahom, stariji ljudi. Po nekima mlađi se međusobno druže manje (Ž. Stopić), po drugima se ta odvojenost briše: "Zatvorenost Novljana u sebe polako iščezava, brakovi sa strancima su sve češći, mladi nisu opterećeni 'novljanštinom' pa se i 'novljanski' sve rjeđe može čuti" (G. Ježić). Svakako se dio "dobrih" odnosa može pripisati interesu domaćih na razne načine. Hostilnost, pak, dijelom se temelji na doživljavanju nenovljana kao bogatih koji žive drugdje i još imaju u Novom nekretnine. "Štoviše, rekla bih da postoji prikrivena društvena netrpeljivost između starih i novih kućevlasnika, jer se oni koji su stekli nekretnine u doba socijalizma (ili ih naslijedili – op.a.) smatraju siromašnima ali 'finijima' dok se novi vlasnici koji su nekretnine stekli u vrijeme tranzicije smatraju bogatijima ali u socijalnom smislu 'arivistima'. To je latentni društveni sukob." (S. Poljanec Borić). Kao "arivist" moram se složiti sa prethodnom konstatacijom. Tome se može dodati negativan stav prema "rolling stonsima" iz okolnih područja koji oduzimaju poslove domaćima. Na sreću "arivisti" se samo žele u miru odmoriti a nikako raditi! Odnos mješšana prema "arivistima" kao bogatima, trebalo bi usporediti sa odnosom prema mjesnim bogatašima, tajkunima i sl. Tko je štetniji za Grad, tko to daje a tko oduzima?

Ovakav sukob je "nezdrav" jer je sve više vlasnika kuća i stanova koji nisu Novljani, a doprinose razvoju Novog na razne načine. Tu bi činjenicu vlasti morale imati na umu, u prvom redu zbog svijesti da stari Novi više to nije, nego je to novi Novi. Na kraju ovog pasusa moram citirati dijalog između prodavatelja kućice u Novom koju smo mi kupili i majstora iz Zagorja kog smo doveli da je uredi:

Kućeprodavatelj: *"To više nije Novi, sve je više Zagrepčana va njem."* Majstor Tomek: *"Čujte gospon, koliko je Primoraca u Zagrebu, i mi smo se nekam morali doseliti".* Sapienti sat!

6.5. Odlike turizma

Spomenuli smo da je turizam u svojim počecima bio relativno elitarn. Čak je i kraljica Jelena ljetovala u Novom! Potom, u socijalizmu, pretežno sindikalnog tipa. Danas u "Novom Novom" ako izdvojimo ne novljanske vlasnike kuća i stanova, turizam je po tipu pretežno "masovan". Ukratko to znači da se ponuda i potražnja poklapaju. Ponuda raste samo u nekim ograničenim aspektima, nazovimo ih "homogeniziranim"; sve više apartmana i hotelčića za iznajmljivanje, sve više restorančića sa istim tipom hrane, bezbroj kafića, slastičarni, kioska sa "kič" ponudom, plaže – prenatrpane, uređene kao bilo gdje (betonirane, sa ležaljka i suncobranima, sa kioscima bofl robe), parkirališta koja "jedu" kvalitetne prostore grada, bučna masovna zabavna ponuda... To je ono što dominira ponudom! Kakva ponuda – takva potražnja! Turisti, dijelom domaći, dijelom strani (Česi, Poljaci, Austrijanci, Mađari, Talijani...) spadaju u tip turista koji manje troše i to na jeftine proizvode ("sladoled turisti"), stanuju u apartmanima, donose sa sobom potrepštine, sami kuhaju i ne zanima ih naročito kulturna ponuda. Uočljiva je nalazila vikendaša, koji nose sve sa sobom, kratko ostaju i ostavljaju nered (V. Milas,

Lj. Đaković, D. Milas). Određena iznimka su bogati Rusi i dijelom bogati Talijani koji čine dio elitnog turizma. Novi Vinodolski koncentrirao je svoju ponudu u centru Starog grada a ne na moru, tako da se i tu osjeća neopisiva gužva od elitne ponude do “cirkuskih vašara”. Elitno stanovati u Starom gradu ne znači imati mir, tišinu i Mozarta. Odvojenost grada od mora Jadranskom turističkom cestom ima jednu jedinu prednost a ta je da je barem *lungo mare* relativno pošteđen masovnih bakanalija s mirisom čevapčića i hektolitrima piva. Eto, neki sugovornici takav turizam nazivaju “penzičkim” zbog nedostatka sadržaja za mlade, srednje i starije (D. i I. Šimunčić, Ž. Stopić...). Ove odlike turizma nisu nikakva specifična Novog Vinodolskog. One se nalaze duž Jadranske obale pa i u drugim zemljama Mediterana. Dug globalizaciji, unifikaciji, homogenizaciji! Tako je grad u moru istosti izgubio svoj *genius loci* (F. Potočnjak). Jedan prijatelj iz Petrinje rekao mi je: “Nekada sam povremeno ljetovao sa obitelji kod prijatelja u Novom Vinodolskom. Zaljubio sam se u njega i sanjao ako dobijem na lutriji, kupit ću nešto u Novom. Sada sam se potpuno razočarao.” (J. Tortić) Ipak ima pokušaja očuvanja lokalnih vrijednosti koje smo prije spomenuli, kao i razvoja novih i kvalitetnih. Novi Vinodolski nema šanse za elitni turizam, a po mišljenju autorice, ne treba ga ni imati. Jedino mjesto u Novom, “ekscentrično” su Zagori (spa- resort) za elitni turizam jer su bogato opremljeni svim mogućim sadržajima sa adekvatnim cijenama. Jedino bi tu bila logična i marina. Pitanje je samo što elitni turisti uistinu žele jer se širi ideja “small is beautiful” (primjer Istre). Ujedno elitni turizam svakako bi razvio dodatne socijalne nejednakosti i latentne sukobe. Grad mora razvijati svoje specifičnosti i tako omogućiti kako kontrolirani masovni turizam, tako i onaj srednje klasni koji mu diže kvalitetu života za sve.

6.6. Sugestije sugovornika za razvoj Novog Vinodolskog

Mnoge sugestije već su izrečene u odgovorima na prethodna pitanja (posebno o stanju u gradu), a tiču su općih i pojedinih tema.

Evo nekih najvažnijih:

- donijeti i sprovesti jasnu i konzistentnu koncepciju i planove razvoja (Dorčić Šilović, D. Milas, B. Blažević, S. Poljanec Borić...)
- povezati Novi Vinodolski sa zaleđem i Vinodolskom dolinom (Pavlomir) i u njima razvijati turizam komplementaran morskom (O. Butković, V. Milas, D. Milas i drugi),
- izmjestiti Jadransku turističku cestu kao tranzitnu a ostaviti je kao lokalnu, te izgraditi primjerenu izmještenu alternativu (detaljna analiza – D. Milas), a to su rekli svi sugovornici bez obzira na njihovu klasifikaciju,
- morski turizam tretirati i kao nautički i jedriličarski, a ne samo kupalački (M. Žanić, V. Butković i drugi),
- pratećim djelatnostima, poljoprivredi i vinogradarstvu na prvom mjestu, treba omogućiti zapošljavanje pravih Novljana (S. Kabalin, B. Blažević i drugi)

- urediti komunalije u Starom gradu koje se raspadaju, te uvesti važne funkcije: zdravstvo, policiju, promet (Ž. Stopić, V. Milas, M. Paučić, Lj. Đaković, F. Potočnjak i drugi).
- poticati razvoj uslužnih djelatnosti (mali obrti: urar, optičar, TV mehaničar, servis za kućanske aparate, tržnice) (D. i I. Šimunčić, Ž. Stopić, F. Potočnjak i drugi).
- niz detaljnijih sugestija koje se tiču očuvanja starih prirodnih i – kulturnih vrijednosti (brojni izvrsni tekstovi G. Dorčić Šilović).
- a zbog mišljenja o načinu rada domaćih i inih aktera, kao mafije, jedan sugovornik kratko sugerira: pozvati USKOK!

6.7. Vlastite opaske; KONTRADIKCIJE u razvoju Novog Vinodolskog

S obzirom da je malo sugovornika imalo što dodati na ovu temu, sub sumiranu u prethodnim odgovorima, autorica će iskoristiti ovaj dio za vlastite opaske, bazirane na promatranju s učešćem (15-ak godina u Novom Vinodolskom) kao i na rezultatima istraživanja koje su proveli B. Blažević i M. Peršić (2007.)

Osnovne kontradikcije:

- Novljani ga žele i ovisе o razvoju turizma. Prodaju i grade kuće i apartmane za strance. Pa ipak su zatvoreni, nepristupačni i ne naročito prijateljski prema strancima. S. Poljanec Borić to čak naziva “latentnim društvenim sukobom” između arivista i domaćih. Također Novljani ne žele useljenike koji im oduzimaju poslove a da ih sami ne mogu obaviti. To nije dobro niti za domaće niti za “strance” jer se tako ne može odvijati razvoj suvremenog tipa koji teži ukidanju a ne uspostavljenju granica. Tokovi ljudi su neizbježni, kao i tokovi dobara.
- Koncept razvoja Novog nije jasan i konzistentan, a očituje se u nizu kontradiktornih želja i postupaka. S jedne strane ne rješavaju se bitni problemi kao npr., od svih sugovornika, navedeni problem Jadranske turističke autoceste koja raspolovljava grad. Istovremeno se želi sagraditi marina za koju nije jasno što bi to donijela gradu?! Jasno je da bi se ukinulo mjesno kupalište i proizvela dodatna buka i zagađenje. Teži se kvalitetnijem životu stanovnika i kvalitetnijem turizmu, a uporno se pogušćuje stanovanje, plaže, parkirališta. Srednja i viša klasa ne žele gužvu i buku već kvalitetnu ponudu.
- U razvoju Novog ne nazire se koncept cjeline (ni politički ni prostorni). S jedne strane buja nova gradnja a sa druge se ostavljaju brojni prekrasni stari (neki secesijski) objekti da propadnu. To ukazuje u prvom redu na premoć privatnih interesa i kapitala koje ne zanima javno dobro i cjelina grada. U novom kapitalizmu i tranziciji to je “normalna” pojava. Ali nije normalna pojava da grad kao politička institucija i stručnjaci kao stručna institucija ne uspijevaju kontrolirati takav tok događaja. Jer posljedice su ireparabilne. Nije uočeno nikakvo značajno učešće građana u donošenju odluka o razvoju grada. Moguće je da oni nemaju predstavu o cjelokupnom razvoju iako se mogu informirati ako to žele

(V. Mrzljak). Iz niza razgovora očito je da građani jako dobro vide probleme u gradu ali vjerojatno ih nisu u stanju strukturirano iznijeti. Na stručnjacima je da različita mišljenja pretvore u cjelinu. Nije moguće predvidjeti kako će se Novi Vinodolski razvijati u skorijoj budućnosti. Glavni akteri u Novom, uz prostorne planove, mogu donositi i krucijalne odluke o razvoju grada. Različite mogućnosti se ne potiru:

- elitni turizam u Zagori,
- “srednje klasni” turizam visoke kvalitete u gradu, uz more i i zagorskim predjelima (tipa malih kamenih kuća, V. Mrzljak)
- ograničen i kontroliran masovni turizam B. Blažević)

Zanimljivo je da NITKO u razgovorima nije spomenuo društvenu KRIZU kao intervenirajući faktor, iako se ona ne može predvidjeti.

Znakovito je da nitko nije spomenuo da Novi Vinodolski leži na dugoj i dubokoj raspuklini koja izaziva česte, premda manje potrese (u povijesti grada dva su bila razorna).

Pretpostavka je autorice da će se grad i dalje razvijati na kontradiktoran način, uostalom kao i cijelo društvo. Novi Vinodolski zaslužuje jednu ozbiljnu sociološku monografiju. Kad bi bilo interesa!

7. Zaključno

U većini socioloških tekstova polazi se od velikih ili niza manjih teorija (rijetko vlastitih) iz kojih se izvlače značajne hipoteze a potom se provode ograničena istraživanja kojima bi se hipoteze trebale opovrgnuti ili potvrditi. Rijetka su terenska istraživanja, barem u nas, koja mogu postavljene hipoteze provjeriti do kraja. Ovisno o autoru, ili će postaviti vrlo skromne hipoteze pa ih pokušati provjeriti ili će postaviti “megalomanske” hipoteze koje sam ne može provjeriti ali ih može ostaviti u naslijeđe slijedećim istraživačima. Iz iskustva znam da je struktura: hipoteze – istraživanje – provjera, uvijek tipa LIJEVKA; puno se ubaci – malo izađe! Osobno smatram da to nije loše, jer kako bi se inače znanost razvijala a pretpostavke kreirale i rušile?! Prisjećam se analize velikana urbane sociologije M. Castellsa koji je analizom “Madridskog slučaja”, stvorio “arhetip” svih urbanih socijalnih pokreta. Doživio je brojne kritike i reterirao od vlastite teorije. Sic transit... Ergo, u svakom sociološkom istraživanju od teorije do rezultata potrebna je opreznost (i skromnost) u donošenju zaključaka ali ne nužno i u postavljanju hipoteza. Metoda pokušaja i pogrešaka (inače Pavlovljeva iz biologije!)

Studiju slučaja kao kvalitativni set metoda izabrala sam inspirirana radovima barda urbane sociologije Herberta Gansa (1965., 1971., 1988., 1994., 1996., 2003.), čije sam knjige pročitala i slušala njegova predavanja na Columbia University. On je odlazio živjeti sa stanovnicima koje je istraživao, promatrao ih, učestvovao u nji-

hovom životu, razgovarao sa njima i potom napisao studije. Ako sam 15 godina povremeno živjela sa stanovnicima Novog Vinodolskog smatram to značajnijim od bilo kakve ankete.

No da se vratim početnim hipotezama i koliko ih ovo istraživanje može provjeriti?!

1. Da je Novi Vinodolski dio globalnih i lokalnih promjena u društvu i prostoru ne može se dokazati drugačije nego nizom opisanih primjera promjena u općem i lokalnom kontekstu. Ti primjeri uvjetno dokazuju postavljenu hipotezu.
2. Da povijest Novog utječe na njegov razvoj ali da gubi danas na značaju, pokazuje upravo promjena strukture aktera i njihovog tipa djelovanja. I ta se hipoteza potvrdila. Oslanjanje na povijesne korijene uglavnom se svodi na one kulturne koji se donekle čuvaju, ali su šire društvene promjene puno jače na tip razvoja mjesta. Iz teksta je očito da stari Novi više nije to već da je to novi Novi po svojoj socijalnoj strukturi, djelatnostima i dakako novim akterima te njihovom utjecaju na značajne promjene u prostoru.
4. Da urbanizam gubi na značaju pokazuje nesrazmjer između brojnih planova, akata, dokumenata, javnih diskusija o njima te stvarnih učinaka na prostor. Pojedini primjeri utjecaja privatnih interesa na razne intervencije u gradu pokazuju da privatni interesi nadvladavaju javne. Time je i ta hipoteza potvrđena.
5. Analizom (povijesne) i druge literature, te intervjuima i promatranjem vidljivo je da se nekada Grad brinuo o sebi, a danas se o sebi brinu privatni investitori bez puno sluha za grad kao javno dobro. Rezultati su vidljivi i prostim laičkim okom.
6. Neizvjesnost razvoja grada nije neki novum ili specifika već je to opća pojava vezana uz neizvjesnost razvoja cijelog društva. To se teško može dokazati terenskim istraživanjem ali ostaje kao nepotvrđena ali postavljena hipoteza.
7. Pretpostavka o prijelazu Novog sa kopna na more i nije pretpostavka već je naprosto činjenica dokazana preferiranjem djelatnosti uz more a zapostavljanjem kopnenog turizma. No i tako Novi nema razvijen nautički turizam a pogotovo ribarstvo što bi spadalo u djelatnosti na moru.

Na kraju, neke su hipoteze, u okviru mogućnosti rabljenih metoda, potvrđene, neke djelomično a ostale ostaju na razini pretpostavki.

Literatura

1. Babić, D. (1995). *150 obljetnica djelovanja Narodne čitaonice u Novom Vinodolskom (1845-1995), Novljanski zbornik (knjiga III)*. Rijeka: Tipograf.
2. Bassand, M. (2001). *Za obnovu urbane sociologije – jedanaest teza*, Sociologija, vol. XLIII, br. 4.
3. Bauman, Z. (1988). *Postoji li postmodernistička sociologija?* Revija za sociologiju XIX,3.

4. Blažević, B. (1998). *Gospodarstvo Novog Vinodolskog u XX. stoljeću*. Adamić: Turistička zajednica grada Novi Vinodolski
5. Blažević, B. (2007). *Ocjena turističke ponude Kvarnera, Tourism and Hospitality management*. Opatija: University of Rijeka, Faculty of Tourism and Hospitality Management
6. Butković, O., Fičor M. (2009). *Grad Novi Vinodolski 1983-2008*. Primorsko-goranska županija, Grad Novi Vinodolski.
7. Deković, D. (1997). *Graditeljstvo Novog Vinodolskog*. Rijeka: Futura
8. Gans, H. (1965). *The Urban Villagers: Group and Class in the Life of Italian- Americans*, New York, Free Press (Updated and Expanded Edition, 1982)
9. Gans, H. (1982). *The Levittowners: Way of Life and Politics in a New Suburban Community*, Morningside Edition, Columbia University Press
10. Gans, H. (1991). *Middle American Individualism: the Future of Liberal Democracy*, New York Free Press
11. Gans, H. (1994). *People, Plans and Politics: Essays on Poverty, Racism and Other National Urban Problems*, New York: Columbia University Press and Russell Sage Foundation
12. Gans, H. (1995). *The War Against the Poor: The Underclass and Antypoverty Policy*, New York Basic Books
13. Gans, H. (2003). *Democracy and the News*, New York ,Oxford University Press
14. Hodžić, A (2005). *Mreža naselja u umreženom društvu*, Sociologija sela 169 (3)
15. Iveljić, I. (2007). *Očevi i sinovi – privredna elita Zagreba u drugoj polovici 19. stoljeća*. Zagreb: Leyham International.
16. Kabalin, S. (1985). *Novi Vinodolski – prvo stoljeće turizma*. Rijeka: Tipograf.
17. Kalanj, R. (2000). *Ideje i djelovanje, Ogledi o kulturnim promjenama i razvoju*, Naklada Hrvatsko sociološko društvo i Zavod za sociologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu, Zagreb
18. Lasowski, E. (1921). *Gorski kotar i Vinodol*. Zagreb: Matica Hrvatske
19. Margetić, L. (1980). *Iz Vinodolske prošlosti, Liburnija, Rijeka*. Zagreb: Školska knjiga
20. Maričić, I. (1995). *O radu novljanske ambulante, Novljanski zbornik, knjiga III*. Rijeka: Tipograf
21. Mlinar, Z. (2005). *Sociologija prostora i planiranje u Sloveniji na pragu informacijskog društva*, Sociologija sela 169 (3)
22. Mlinar, Z. (2008). *Prostorno-časovna organizacija bivanja (raziskovanja na Koperskem in v svetu)*. Ljubljana: Fakulteta za društvene vede in Slovenska akademija znanosti in umetnosti.
23. Nazor, A. (1995). *Glagoljaški rukopisi s vinodolskog područja, Novljanski zbornik (knjiga III)*. Rijeka: Tipograf.
24. Milas, D., Milas, V. (1997). *Osnove dugoročne koncepcije razvoja Grada Novog Vinodolskog, ur. B. Blažević*. Ex Libris
25. Petovar, K. (2005). *Urbanizacija bez urbanosti – bilanca rasta gradova u Srbiji*, Sociologija sela 169 (3)
26. Pušić, Lj. (2005). *Urbani život i prepoznavanje društva*, Sociologija sela 169(3)
27. Seferagić, D. (2007). *Akteri društvenih promjena u urbanom prostoru Hrvatske*, Sociologija i prostor 177/178 (3/4)
28. Touraine, A. (2000). *A Method for Studying Social Actors*, Journal of World System Research, VI., 3 (Fall, Winter 2000)
29. Urbanistički institut Hrvatske, Zagreb (2003) *Odluka o donošenju Prostornog plana uređenja Grada Novi Vinodolski, II Odredbe za provođenje, 2006*.
30. Vujašević, M. (2006). *Izlaganje na Okruglom stolu "Mreža naselja u umreženom društvu: društvene i prostorne promjene u nekim tranzicijskim zemljama"*, Sociologija sela 171/1

31. Vujović, S. (2006). *Akteri urbanih promjena u Srbiji u: "Okrugli stol: "Mreža naselja u umreženom društvu: društvene i prostorne promjene u nekim tranzicijskim zemljama"*, Sociologija sela 171/1.
32. Žanić, M. (2000). *Marina Novi Vinodolski, Novljanski zbornik, knjiga IV*. Rijeka: Tipograf.
33. Žic, I. (1996). *Upotrazi za Frankopanskim kaštelima*. Rijeka: Tipograf.

Preliminary note

Dušica Seferagić

Institute for Social Research in Zagreb

dušica@idi.hr

Ups and Downs of Novi Vinodolski (Case Study)

Abstract

The case study of Novi Vinodolski is a part of a larger project “Actors of Social Changes in Space”. The text begins with a theoretical-hypothetical background against which the case is set in a broad global and a more local context. On the one hand Novi Vinodolski is a specific place with its numerous characteristics, on the other hand it fits in with global processes. In short, it is best described as “glocal”.

The text is about the actors of social changes in space and how they affect the town development. The history of town and its surroundings is important for the situation today. Equally important is the “New Novi”, the social context of transition and new capitalism and the role of new actors (private capital, local political government, experts with different opinions and civil sector actors). The qualitative type of research is used – case study with semi-structured interviews, observation participation method, inevitable analysis of literature, data, studies, plans etc. The research results confirm the assumption that Novi Vinodolski is the town of uncertain future, at the crossroads of development, stagnation or decline. This future depends on both exterior and interior factors. Local actors and their activities are more important, at least at the local level.

Key words: actors of social changes in space, glocal, transition, new capitalism, capital, urban development, case study, type of development, tourism.

Received in June 2010

Accepted in September 2010